

Ільїч Л.М.,

канд. екон. наук, доцент, старший науковий співробітник,
Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України
ilyich_l@meta.ua

Ильич Л.М.,

канд. экон. наук, доцент, старший научный сотрудник,
Институт демографии и социальных исследований имени М.В. Птухи НАН Украины

Liydmyla Illich,

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Senior Researcher,
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
В УКРАЇНІ: ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ПОШУК ШЛЯХІВ
ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ**

**ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ: ОБЪЕКТИВНЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ И
ПОИСК ПУТЕЙ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ**

**TRANSFORMATION OF VOCATIONAL EDUCATION
AND TRAINING IN UKRAINE: OBJECTIVE CONDITIONS
AND SEARCHING WAYS OF IMPROVING EDUCATION SERVICES**

Стаття присвячена дослідженню трансформації системи професійно-технічної освіти. Досліджено розвиток мережі професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) України за 1990-2014 рр. та визначено основні проблеми, що призвели до необхідності її оптимізації. На базі аналізу соціологічних опитувань батьків, учнів та керівників ПТНЗ узагальнено мотиваційні настанови у виборі робітничої професії, споживчі очікування та проблеми забезпечення якості освітніх послуг.

Статья посвящена исследованию трансформации системы профессионально-технического образования в Украине. Исследовано развитие сети профессионально-технических заведений Украины за 1990-2014 гг., определены основные предпосылки необходимости ее оптимизации. На базе анализа социологических опросов родителей, учащихся и руководителей ПТУ обобщены мотивационные установки в выборе рабочей профессии, потребительские ожидания и проблемы обеспечения качества образовательных услуг.

The article is aimed at investigation of vocational education and training (VET) system transformation. The progress of vocational schools chain is analysed and the main problems led to optimization necessity are defined, in particular, decrease in population demographic basis, loss of vocational education and training prestige, the low level of VET graduates' job placement, inactivity of educational programs renovation, the weak motivation of VET staff as for advanced training, the low level of stakeholders' social responsibility, the absence of qualitative competence and qualification monitoring. Based on the analysis of the parents, students and heads of VET survey, motivational arrangements concerning the choice of a trade, consumers' expectations and problems of educational service quality provision are generalized.

The article argues that modern system of VET in Ukraine needs reformatting and modernizing. It is linked with economy and political instability affecting labor market state

and resulting in gradulators' job placement possibilities as well as demographic changes in population structure, particularly, its gradual reduction because of untimely death rate, depopulation, ageing and emigration. Moreover, contemporary youngsters' value interests should be considered, including their focus on gaining higher education that leads to sharp strengthening of trade prestige loss. All the factors mentioned will negatively influence on qualitative labor force structure and result in trade skilled personnel deficiency, which undoubtedly will hamper the development of national economy. The article emphasizes that the main ways to overcome the problems defined should be VET decentralization which will give wider powers to regional stakeholders and encourage flexibility and greater adaptation to changeable market conditions; besides, it will open up possibilities for enhanced cooperation among all social partners in the sphere of VET contents harmonization concerning the prospective regional economy development, as well as give an incentive to funding sources extension targeted at material and technical basis timely renewal.

Ключові слова. Професійно-технічна освіта, ринок праці, професійний стандарт, якість освітніх послуг, працевлаштування.

Ключевые слова. Профессионально-техническое образование, рынок труда, профессиональный стандарт, качество образовательных услуг, трудоустройство.

Key words. VET, labor market, professional standards, quality of education, employment.

Вступ. Вагоме значення у збереженні конкурентних переваг держави, відтворенні кадрового потенціалу країни належить системі професійної освіти, у тому числі — професійно-технічній освіті (ПТО), престижність отримання якої стрімко знижувалася впродовж останніх років. Трансформації мережі ПТО України тісно пов'язані з структурними трансформаціями економіки України. Перспективні дослідження щодо розвитку ПТО свідчать, що за умов збереження існуючих тенденцій на ринку освіти потреби промисловості у кваліфікованих робітничих кадрах для більшості регіонів України, задовольнятимуться лише на 30—37 %.

Проблемам розвитку та модернізації системи ПТО присвячено чимало праць як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Зокрема проблеми оптимізації структури мережі ПТО досліджувалися у працях А. Колота, Е. Лібанової, Л. Лісогор, С. Ніколаєнка, О. Новікової, В. Онікієнка, І. Петрової, М. Семикіної та ін. Вивченню проблем оптимізації та визнання неформальної освіти в Україні присвятили свої роботи І. Войналович, О. Дороніна, М. Кримова, Л. Шаульська та ін. Водночас проблеми дисбалансу попиту та пропозиції праці на ринку праці та кваліфікаційної невідповідності робочої сили вимагають дослідження сучасного стану професійно-технічної освіти, виявлення основних тенденцій у її розвитку та визначення напрямів оптимізації структури підготовки робітничих кадрів.

Постановка завдання. Метою публікації є дослідження трансформацій системи ПТО, визначення суб'єктивних настанов щодо якості освітніх послуг.

Результати дослідження. У 1996 році Указом Президента України «Про основні напрями реформування професійно-технічної освіти» були окреслені завдання розвитку ПТО. Серед основних завдань було визначено «збереження на період виходу з кризи та перебудови економіки країни мережі професійно-технічних закладів освіти у загальнодержавній власності, централізоване управління ПТО з розширенням автономії навчальних закладів і державне регулювання системи підготовки робітничих кадрів», «розробка законодавчих актів прямої дії, які б регулювали суспільні відносини у сфері професійно-технічної освіти» [13]. Україна з помірних колишніх республік Радянського Союзу першою у

1998 прийняла Закон «Про професійно-технічну освіту», де були задекларовані правові, організаційні та фінансово-господарські основи функціонування ПТНЗ.

Варто сказати, що після розпаду СРСР Україна успадкувала розвинуту систему ПТО до складу якої входило 1160 державних ПТНЗ. Крім цього, функціонувала широка мережа галузевих навчально-курсних комбінатів, на базі яких проводилася початкова професійна підготовка та підвищення кваліфікації робітників. Підготовка кадрів у професійно-технічних закладах освіти здійснювалася більш як за 800 робітничими професіями. Однак під впливом наростання кризових явищ в економіці, ускладнення демографічної ситуації у країні упродовж 1995—2014 рр. мережа закладів ПТО, структура контингенту та перелік напрямів професійної підготовки поступово змінювалися (рис.1) і у 2014 р. підготовка кваліфікованої робочої сили у ПТНЗ здійснювалася за 464 професіями [3].

Станом на 01.01.2014 р. за офіційними даними в Україні функціонувало 983 професійно-технічні навчальні заклади, зокрема: професійних ліцеїв — 466; вищих професійних училищ — 188; центрів ПТО — 70; професійно-технічних училищ — 129; ПТНЗ, які є структурними підрозділами вищих навчальних закладів (ВНЗ), а також навчальні заклади інших типів, що надають професійно-технічну освіту — 54 ПТНЗ; навчальних центрів при установах виконання покарань — 76 [9, 3].

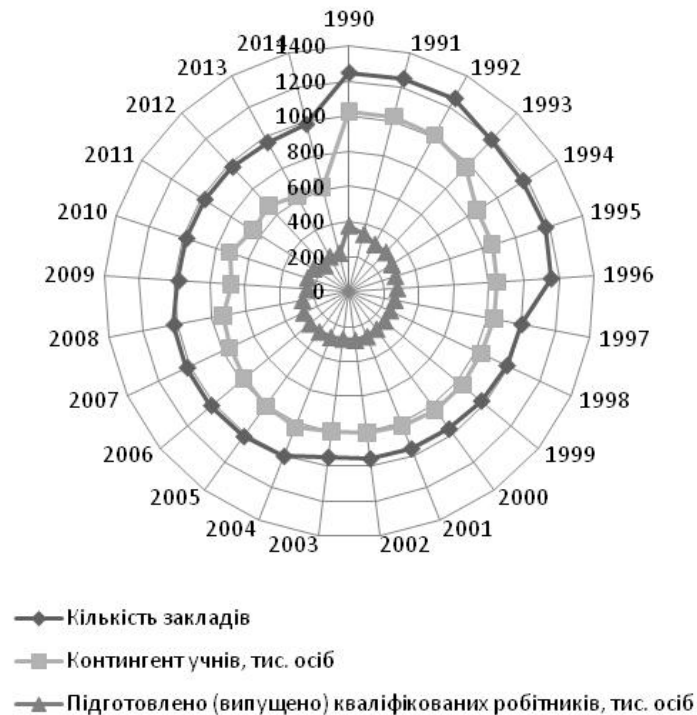

Рис. 1. Динаміка розвитку мережі та контингенту професійно-технічної освіти за 1990—2014 рр.

Позитивною тенденцією впродовж аналізованого періоду спостерігалось пристосування мережі ПТНЗ за галузевим спрямуванням (рис. 2). Упродовж

2006—2007 рр. збільшувалася кількість навчальних закладів, які готували робітничі кадри для промисловості, що було свідченням розвитку цієї галузі економіки та збільшення попиту на робочу силу для неї.

Оптимізація мережі ПТНЗ відбувалася паралельно із скороченням контингенту учнів та слухачів у них (лише за 2004—2014 рр. скорочення обсягу учнів становило 23,2 %) [7, 11]. Основний контингент учнів і слухачів ПТНЗ складають випускники загальноосвітніх навчальних закладів віком 15—19 років (третина з яких належить до соціально незахищених категорій населення).

Дисбаланс між обсягами підготовки кадрів і потребами ринку праці з кожним роком проявляється все більшою мірою. За даними Державної служби статистики України, у 2014/2015 н.р. у середньому по Україні з розрахунку на 10 тис. населення у ВНЗ I-IV р.а. навчалось 393 студентів (у 1990/1991 н.р. — 316 студентів). У той же час у ПТНЗ цей показник у 2014/2015 н.р. складав всього 73 учні (у 1990/1991 н.р. — 127 учнів).

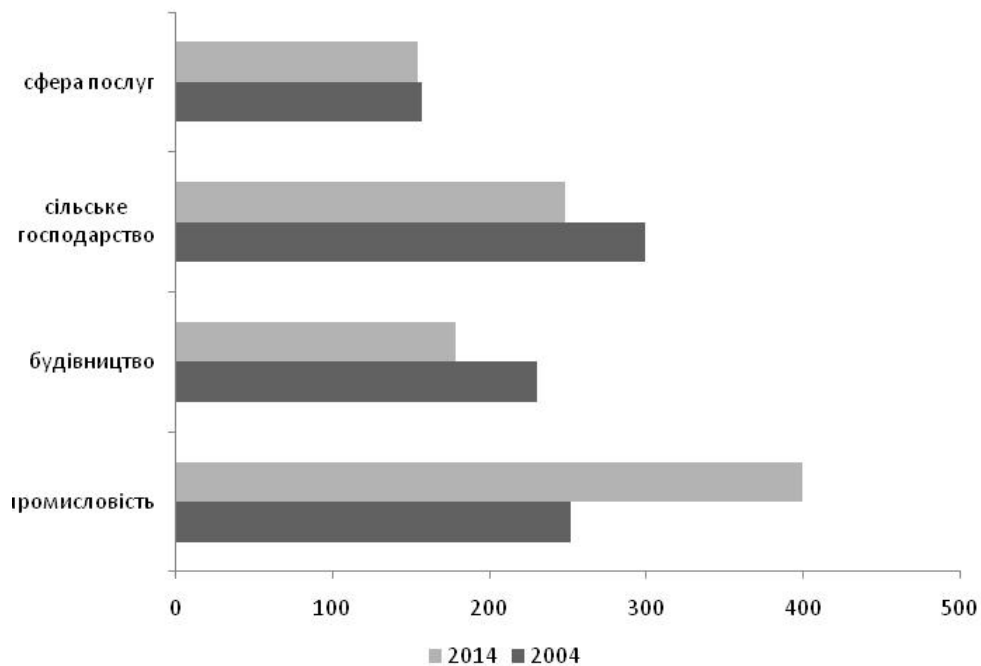

Рис. 2. Розвиток мережі професійно-технічних навчальних закладів України у галузевому розрізі за період 2004/05-2014/15 н.рр.

Співвідношення чисельності студентів ВНЗ I-IV р.а. до чисельності учнів, слухачів ПТНЗ у 2012/2013 н.р. складало 4,3 (у 1990/1991 н.р. — 2,5) [11, с. 422]. У цілому за період 1990—2014 рр. випуск кваліфікованих робітників в Україні скоротився на 33 %. При цьому випуск фахівців з вищою освітою збільшився на 33,5 %. Така структура підготовки робітничих кадрів і фахівців з вищою освітою призводить до того, що після закінчення ВНЗ випускники не мають можливості працевлаштуватися за фахом, а підприємства водночас відчувають гостру нестачу кваліфікованих робітничих кадрів.

Дослідження динаміки розвитку мережі ПТНЗ дає підстави стверджувати, що її звуження триватиме й далі і це пояснюється не тільки падінням престижу професійно-технічної освіти в Україні, а й скороченням демографічного базису населення, на якому наголошують демографи. Зокрема демографічні прогностичні оцінки фахівців ІДСД ім. М.В. Птухи НАНУ (ІДСД ім. М.В. Птухи НАНУ) попереджають про скорочення населення вікової групи 14—20 рр. — з 2,9 млн. осіб у 2014 р. до 2,33 у 2018 році, вікової групи 15—19 рр. — з 2,19 млн осіб до 1,84 млн осіб, відповідно [2, 9]. Що на сьогодні отримало підтвердження в фактичному скороченні контингенту здобувачів ПТО.

Варто також зазначити, що сучасна молодь не прагне здобувати освіту у ПТНЗ, оскільки здебільшого не хоче обирати важкі, непривабливі за умовами та оплатою праці робітничі професії. Про це переконливо свідчать численні соціологічні і опитування в Україні, які повністю спростовують гіпотезу, що у разі створення сприятливих умов праці за робітничими професіями молодь зможе переорієнтуватися з отримання вищої освіти на професійно-технічну. Кожен шостий респондент з опитаних в рамках проекту Міжнародної організації праці «Перехід на ринок праці молоді України» висловив своє небажання переорієнтуватися на здобуття ПТО, навіть якщо вона гарантуватиме відносно більшу стабільність зайнятості та вищі доходи [14, 9]. Сучасна молодь здебільшого свої професійні устремління, успішну побудову кар'єри та отримання вищого соціального статусу пов'язує виключно з вищою освітою. За умови зберігання подібних стереотипів у суспільстві ми дедалі гостріше відчуватимемо розбалансованість структури підготовки робітничих кадрів і фахівців з вищою освітою.

Ще однією пересторогою звуження контингенту системи професійної освіти та навчання впродовж життя є істотне зменшення навчальної активності української молоді у вікових групах 20—24 рр., 25—29 рр. і 30—34 рр [5, 9]. Наприклад, переважна частина батьків учнів ПТНЗ (58 %) прагне, щоб їхні діти продовжили навчання, водночас, лише 44 % дітей висловили бажання продовжити навчання у ВНЗ. Значна частина дітей не бажають продовжувати навчання взагалі (56 %) [12, 9]. Подібні прагнення були виявлені й фахівцями ІДСД ім. М.В. Птухи НАНУ які засвідчили, що більше половини респондентів, здобувши певну професію не ставлять перед собою мети подальшого саморозвитку і не збираються продовжувати здобувати освіту [14, 12].

Переважна більшість батьків учнів, що навчаються в ПТНЗ (76 %), забезпечені роботою, а, отже, мають можливість навчати і виховувати дітей. З них 45 % опитаних зайняті на виробництві. Найчастіше професійні устремління учнів ПТНЗ частіше пов'язані з сімейною належністю до представників робітничих професій. Зокрема з соціальних опитувань простежується, що більшість дітей кваліфікованих робітників також обирають робітничі спеціальності. Кожен третій з опитаних респондентів обирає професію в тій галузі, що й батьки [12, 19].

Переважно контингент ПТНЗ цілеспрямовано обирає навчання робітничим професіям. Наприклад, 66 % респондентів відразу вступили до ПТНЗ, 21 % навчалися у ВНЗ і не закінчили, 12 % намагалися вступити, та не вступили. Серед основних причин відтермінування навчання у ПТНЗ респонденти зазначали відсутність державних місць і можливостей сплачувати за освіту. Більше половини опитуваних (56 %) відповіли, що пішли б навчатися до іншого ПТНЗ, якби не вступили до даного навчального закладу [12, 29]. Це свідчить про те, що біль-

шість з них були схильні до здобуття виключно робітничої професії. Також учні додають, що, якби не вступили до ПТНЗ, то «повернулися б навчатися до школи» або «вступили б до цього навчального закладу, але на іншу спеціальність».

У пріоритетах очікувань учнів ПТНЗ основним є «отримання практичних навичок» (35 % опитаних), отримання професії, яка цікавить (17 %), прагнення отримання як знання (24 %) для подальшого навчання, так і престижної професії (18 %) з практичними вміннями і навичками. Водночас є незначна частина дітей (6 %), які не зацікавлені в цьому, а хочуть лише отримати диплом. Позитивним сигналом щодо якості освітніх послуг ПТНЗ є бажання переважної більшості опитаних працювати за обраною професією (76 %) [12, 23].

Професійно-технічна освіта в Україні характеризується порівняно більшою доступністю для населення, ніж вища освіта. На думку більшості опитаних батьків (64 %), доступ до якісної середньої освіти має більшість учнів [12, 25]. Більшу доступність навчання в ПТНЗ засвідчили й результати опитування, проведеного науковцями ІДСД ім. М.В. Птухи НАНУ, де переважна більшість студентів ПТНЗ (83,4 %) зазначили, що навчаються за рахунок державних коштів, у той час як серед студентів ВНЗ таких виявилось трохи менше половини (43,8 %) [14], що підтверджує залежність рівня освіти молоді від матеріального стану домогосподарства: зі зростанням добробуту збільшується частка тих, хто здобув вищу освіту, та зменшується частка тих, хто отримав професійно-технічну та середню освіту.

У сучасних умовах професійно-технічна освіта разом з освітньою та економічною функціями виконує важливу функцію соціального захисту молоді, оскільки через здобуття професійної освіти забезпечується можливість участі молоді у суспільному виробництві. Саме у ПТНЗ з поміж контингенту учнів виділяється значна частина (28 %) молоді, яка потребує соціального захисту, зокрема учні з неповних, малозабезпечених, неблагополучних сімей та особи з обмеженими можливостями.

Для працевлаштування осіб із фізичними та розумовими вадами, дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків на підприємствах та організаціях бронюються робочі місця. Поліпшенню працевлаштування випускників ПТНЗ сприяє те, що близько кожен другий учень у ПТНЗ готується за двома і більше спорідненими або суміжними професіями. Це розширює можливості працевлаштування, сприяє підвищенню майстерності випускників, а отже, і підвищенню їх конкурентоспроможності на ринку праці [10, с. 118].

Водночас сучасна система ПТО на думку науковців і практиків незбалансована і характеризується неефективністю розподілу державних коштів. Існуючий механізм формування, фінансування та виконання державного замовлення на підготовку робітничих кадрів не забезпечує в повному обсязі дотримання державних гарантій щодо отримання відповідно до ст. 38 Закону України «Про професійно-технічну освіту» першого робочого місця, нівелює мету державного замовлення як засобу регулювання задоволення потреб економіки та суспільства у кваліфікованих кадрах.

Випускники ПТНЗ стикаються зі складнощами працевлаштування за отриманою професією. За даними Міністерства освіти і науки України (МОН), станом на 01.09.2015 у ПТНЗ усіх типів за державним замовленням за 415 робітничими професіями навчалось 575 тис. учнів, з яких понад 100 тис. учнів — на випускному курсі. При цьому, за даними Державного центру зайнятості, на початок липня 2015 р.

на ринку праці за цими професіями було зареєстровано 171 тис. безробітних (за наявності лише 18 тис. вакансій). Як наслідок, станом на 01.09.2014 р. не працевлаштовано 19 тис. випускників 2014 р., які навчалися за держзамовленням (13 % загальної кількості) та на 01.09.2015 р. — 18 тис. таких випускників 2015 р. (14 %) [8].

Результатами моніторингу МОН України свідчать, що переважна більшість ПТНЗ (77 %) укладають договори щодо працевлаштування, але гарантоване працевлаштування за максимальними оцінками отримують лише 37 % випускників [12, с. 60]. Крім того, існує проблема в закріпленні працевлаштованих випускників на першому робочому місці. Негативно впливає на рівень закріплення випускників невисокий рівень оплати праці, відсутність можливості підвищення кваліфікації та кар'єрного зростання, відсутність соціального пакету тощо. Як свідчить практика, через півроку після працевлаштування за направленнями спостерігається зменшення працевлаштованих випускників до 62—74 %, а протягом трьох років — до 25—30 % [1, с. 9].

Законом України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» № 5499-VI від 20 листопада 2012 р. було визначено порядок формування державного замовлення, де передбачено механізм формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях і робітничих кадрах на ринку праці. Проте слабким місцем і досі лишається інформаційне забезпечення прогнозування потреби економіки у робітничих кадрах за видами економічної діяльності та професіями. Потребує удосконалення механізм узгодження кількісних прогнозних оцінок з пропозиціями центральних і місцевих органів виконавчої влади та соціальних партнерів щодо перспективної потреби у робочій силі за професіями та видами економічної діяльності.

Дослідження ситуації із працевлаштуванням випускників різних спеціальностей на базі моніторингового дослідження МОН України серед керівників ПТНЗ свідчить про те, що практично у всіх регіонах України достатньо високим попитом користуються професії, які пов'язані зі сферою громадського харчування, зокрема «кухар», «кухар-бармен», «кухар-кондитер», «бармен-офіціант». Кращі можливості щодо працевлаштування практично в усіх областях мають випускники ПТНЗ, які здобули професію «муляра», «штукатура», «маляра», «столяра», «облицювальника-плиточника», «токара», «електрогазоварника», «електрозварника», «водія», «автослюсара», «верстатника широкого профілю» [12, с.5]. Водночас існують і певні регіональні розбіжності в можливостях працевлаштування за професіями. Зокрема, різні умови для працевлаштування, залежно від регіону України характерні для «операторів комп'ютерного набору». Порівняно кращі можливості мають випускники ПТНЗ Дніпропетровської, Львівської, Одеської, Полтавської, Чернівецької областей. Мало затребуваними на ринку праці є «обліковці з реєстрації бухгалтерських даних», «контторські службовці», «секретарі». Тому визначення потреби ринку праці у кваліфікованих робітниках (за професіями, видами економічної діяльності, регіонами) сприятиме покращенню управління та фінансування сфери освіти та професійної підготовки. Розробка прогнозних оцінок у цій сфері сприятиме визначенню найактуальніших (для підготовки у ПТНЗ) професій.

Не виникає сумніву, що система ПТО в Україні потребує реформування та модернізації. Це пов'язано не тільки з економічною та політичною нестабільністю, які впливають на кон'юнктуру ринку праці і поволі відбиваються на можливостях

працевлаштування випускників ПТНЗ, а й із демографічними зрушеннями в структурі населення, зокрема його поступовому скороченні через передчасну смертність, депопуляцію, старіння та еміграцію. Крім того, варто враховувати ціннісні вподобання сучасної молоді, зокрема їхню зорієнтованість, на здобуття вищої освіти, що дедалі гостріше посилюватиме падіння престижу робітничих професій. Усі перелічені чинники негативно позначаються на якійсній структурі робочої сили та призведуть у перспективі до дефіциту кваліфікованих кадрів за робітничими спеціальностями, що гальмуватиме національну економіку у період її піднесення.

Однією з системних проблем ПТО в Україні є недосконалість професійних стандартів, слабкі темпи їх розробки та впровадження на базі компетентностей. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1135 «Про затвердження Державного стандарту професійно-технічної освіти» Міністерство освіти і науки України разом з іншими стейкхолдерами зобов'язали забезпечити розроблення і запровадження державних стандартів із конкретних професій. За участю у процесах підвищення конкурентоспроможності ПТО представників Галузевих рад і Федерації роботодавців України було розроблено проект Закону України «Про систему професійних кваліфікацій», прийнято Національну рамку кваліфікацій, розроблено пілотні професійні стандарти. І хоча на сьогодні Законом України «Про зайнятість» чітко прописана регламентація взаємодії між ПТНЗ та об'єднаннями роботодавців, щодо створення Державних стандартів із конкретних робітничих професій на основі компетентнісного підходу все ж кількість професійних стандартів з конкретних робітничих професій все ще залишається незначною. За даними МОН України на 01.10.2015 р. затверджено 316 державних стандартів ПТО з конкретних робітничих професій.

Не сприяє гнучкості ринку освіти й централізованість освітньої системи, що уся падає з радянських часів, і за якої всі повноваження щодо прийняття рішень зосереджені в державних органах управління освітою, тоді як регіональні та локальні учасники, які наочніше бачать структурні зрушення на ринку праці та могли б ефективніше впливати на ситуацію з підготовкою кваліфікованих кадрів обмежені в можливостях управління. Планування коштів на утримання ПТНЗ здійснюється відповідно до величини граничних обсягів видатків на їхнє утримання. Однак, фактично за рахунок бюджетних коштів повністю фінансуються тільки витрати на виплату заробітної плати, стипендій, комунальних послуг, харчування учнів пільгових категорій [4, с. 180]. Фінансування ПТНЗ України на сьогодні реалізується переважно за рахунок державного бюджету (89 % від загального фінансування галузі). Причому, комунальні платежі складають 10 % поточних витрат державного сектора на професійно-технічну освіту, а заробітна плата 60 %.

Усього 24 % керівників ПТНЗ задоволені станом матеріально-технічної бази, але при цьому зазначають, що забезпечення достатнє, є практично все необхідне, однак обладнання застаріле. Більшість керівників ПТНЗ (68 %) зазначають, що навчальні заклади забезпечені частково, і лише незначна частина з них (6 %) говорять про те, що забезпечення практично відсутнє. Серед «іншого» керівники зазначили «навчально-матеріальна база закладу оновлюється та поповнюється за рахунок зароблених коштів», «необхідного замало для якісної освіти» [12, с. 32]. Таким чином, сучасним ПТНЗ не вистачає фінансових ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази та залучення кадрового потенціалу, а відтак ефективність ПТО весь час знижується.

Надходження від домогосподарств у структурі фінансування ПТНЗ 2014 р. склали 9 %, у середньому 1830 грн на одного учня. Водночас, надходження від роботодавців покривали лише 2 % загальної вартості ПТО або 380 грн у середньому на одного учня/слухача, допомога від бізнесу складає 1,5 %, а решта — надходження з інших джерел. Це підтверджує і той факт, що кількість учнів та слухачів ПТНЗ на кожні 10 тис. населення зменшилась впродовж 2004—2014 рр. на 31,8 % (зі 104 до 73) [6, с. 13].

Отже, принципи фінансування ПТНЗ не відповідають вимогам сучасного ринку освіти. Повна залежність роботи ПТНЗ від обсягів бюджетного фінансування, нормативна неврегульованість критеріїв і процедури визначення їх ефективності не стимулюють навчальні заклади забезпечувати високу якість підготовки кваліфікованих робітників. На сьогодні нормативно не визначений механізм планування діяльності навчальних закладів, який, на мій погляд, має базуватися на результатах оцінки фактичної та перспективної кон'юнктури ринку праці та має враховуватися при визначенні пріоритетів і розподілу фінансових ресурсів. Податковий кодекс України передбачає запровадження пільг, якими звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з постачання послуг зі здобуття ПТО, харчування учнів у ПТНЗ та інші операції. Також Податковим кодексом передбачається можливість звільнення від оподаткування доходів ПТНЗ (зокрема, навчальних закладів аграрного профілю), а також звільнення від плати за землю дослідних господарств навчальних закладів сільськогосподарського профілю та професійно-технічних училищ. Видатки на підготовку кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах, які б враховували витрати залежно від матеріалоемності та складності підготовки робітничих професій, якості підготовки кадрів недостатньо враховуються при формуванні державного та місцевих бюджетів.

Висновки. Проблеми, з якими сьогодні стикнулася система ПТО України, подібні проблемам більшості країн пострадянського простору та окремих країн ЄС. Головною з них лишається централізація системи управління, за якої прийняття рішень здійснюється на рівні вищих органів влади у той час, коли регіональні та місцеві органи самоврядування обмежені в діях. Розв'язання цієї проблеми лежить у площині забезпечення децентралізації управління, головним завданням якої є надання регіональним учасникам більшої автономії та гнучкості з метою підвищення їхньої адаптованості до структурних змін економіки та розширенню можливостей залучення додаткових фінансових коштів.

Література

1. Головінов В. Аналіз практики застосування Закону України «Про професійно-технічну освіту» [Електронний ресурс]—Режим доступу: <http://proftekhosvita.org.ua/uk/news/details/5348/> Останній доступ: 28.02.2016. — Назва з екрану.
2. Демографічний прогноз Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://http://www.idss.org.ua/>. — Останній доступ: 28.02.2016. — Назва з екрану.
3. Дошкільна, загальна, середня, позашкільна та професійно-технічна освіта: Інформаційні матеріали до підсумкової колегії: Про підсумки розвитку дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійно-технічної освіти у 2013/2014 навчальному році та завдання на 2014/2015 навчальний рік: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/zbirnyk2014.pdf> — Останній доступ: 28.02.2016.- Назва з екрану.

4. *Ильич Л.Н.* Децентрализация как фактор повышения качества системы профессионального образования / Л.Н. Ильич // Социально-трудовые відносини: теорія і практика: зб. наук. пр. — 2015. — № 2. — С. 178–184.
5. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е.М.Лібанової. — К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. — 248 с.
6. Національні рахунки освіти України у 2014 році: Статистичний бюлетень відп. за вип. О. О. Кармазіна. — К.: Державна служба статистики України, 2016. — 89 с.
7. Продовження навчання та здобуття професії : [стат.бюл.] / відп. за вип. О. О. Кармазіна.— К. : Держкомстат України, 2015. — 27 с.
8. Про результати аналізу формування та проведення видатків на професійно-технічну освіту за рахунок коштів міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.acrada.gov.ua/doccatalog/document/16747597/R_RP_11-5.pdf (Дата звернення: 28.02.2016).
9. Професійно-технічна освіта України: інформаційні матеріали(станом на 01.01.2014) [Електронний ресурс]. — Режим доступу:http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0_01_2014.pdf (Дата звернення 28.02.2016).
10. Шаульская Л. Рынки труда и образования: проблемы и направления гармонизации (региональный аспект) : Моногр. / Шаульская Л., Доронина О., М. Крымова и др. — Донецк: ДонНУ, 2014. — 255 с.
11. Статистичний щорічник України за 2014 рік / [за ред. І.М.Жук]. — К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2015. — 586 с.
12. Узагальнені статистичні матеріали моніторингового дослідження «Стан і розвиток професійно-технічної освіти» — К.:МОН молоді та спорту України, 2011. — 83 с.
13. Указ Президента України «Про основні напрями реформування професійно-технічної освіти» від 8.05.1996 р. № 322/96 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/7618.html> (Дата звернення 28.02.2016)
14. Labour market transitions of young women and men in Ukraine / [E. Libanova, A. Symbal, L. Lisogor, I. Marchenko, O. Iarosh]. — Geneva: International Labour Office, 2014. — 82 с.

References

1. Golovinov V. (2014), Analiz praktyky zastosuvannya Zakonu Ukrayiny “Pro profesiyno-tekhnichnu osvitu” [Analysis of application Law of Ukraine “On Vocational Education and Training”],available at: <http://proftekhosvita.org.ua/uk/news/details/5348/> (Accesed 28 February 2016).
2. Demographic forecast of Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (2014), available at: <http://www.idss.org.ua>. (Accesed 28 February 2016).
3. Pre-school, general, secondary, non-formal and vocational education: Informational materials to final college“On the results of pre-school, secondary, non-formal and vocational education in the 2013/2014 a.y. and goals for 2014/2015 a.y.” (2014), available at: <http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/zbirnyk2014.pdf> (Accesed 28 February 2016).
4. Ilich L. (2015),“Decentralization as a factor in improving the quality of vocational education and training”, Sotsial’no-trudovi vidnosyny: teoriya i praktyka, no 2, pp. 178–184.
5. Libanova E. (2010), Molod’ ta molodizhna polityka v Ukrayini: sotsial’no-demohrafichni aspekty [Youth and youth policy in Ukraine: socio-demographic aspects], Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
6. Libanova E. (2014), Labour market transitions of young women and men in Ukraine, Geneva, International Labour Office, Switzerland.
7. Statistics Committee of Ukraine National (2016) Accounts of education in Ukraine 2014: Statistical Bulletin, Kyiv, Ukraine.

8. Continuation training and gaining occupation (2015), State Statistics Committee of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
9. The Accounting Chamber of Ukraine (2015), "On the formation and analysis of spending on vocational education and training at the expense of intergovernmental transfers from the state budget to local budgets", available at: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747597/R_RP_11-5.pdf (Accessed 28 February 2016).
10. Vocational education and training Ukraine: information materials (2014), available at: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B6%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0_01_2014.pdf (Accessed 28 February 2016).
11. Shaul'skaya L. (2014), Rynky tuda y obrazovanyya: problemy u napravlenyya harmonyzatsyy (rehyonal'nyy aspekt) [Labour and education markets: problems and ways of harmonization (regionalnyi aspekt)], Donetsk, DonNU,
12. Statistical Yearbook of Ukraine (2014), State Statistics Committee of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
13. Uzahal'neni statystychni materialy monitorynhovoho doslidzhennya "Stan i rozvytok profesiyno-tekhnichnoyi osvity" [Generalized statistical materials of monitoring (2011), "Status and development of vocational education and training"], Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
14. President of Ukraine (1996), Decree of the President of Ukraine "On main directions of reforming vocational education" № 322/96, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/7618.html> (Accessed 28 February 2016).

Стаття надійшла до редакції 1.03.2016 р.

УДК 658+331

Польова В.В.,

канд. екон. наук, викладач,
кафедра економіки,
Харківський національний університет будівництва та архітектури,
polevita@ukr.net

Іванчук А.П.,

студентка

Полевая В.В.,

канд., екон. наук, преподаватель,
кафедра экономики,

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры,

Иванчук А.П.,

студентка

Polova V.V.,

Candidate of Economic Sciences,
Lecturer of Department of Economics,

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture,

Ivanchuk A.P.,

student